

BESEDA UREDNIKA

Z izidom letošnje številke revije vstopamo v čas začetka praznovanja 500-letnice reformacije. To se bo, kot vemo, uradno začelo s slovesnostjo v Berlinu ob letošnjem dnevu reformacije.

Velike obletnice so čas praznovanja in povzdigovanja pomembnosti oseb in/ali dogodkov, vse do njihovega spreminjanja v ikone in mite/legende. Hkrati pa so (že zato) tudi izziv k ikonoklazmu (kar zadeva osebe) in demitologizaciji (kar zadeva dogajanje), ki gresta od razkrivanja in poudarjanja, da slavljene osebe in dogodki dejansko niso bili (le) to, za kar so se imele ali so jih imeli, ampak še marsikaj drugega, ali sploh predvsem negativnega, pa do dokazovanja, da – v skrajnih primerih – slavljenih dogodkov ali oseb sploh ni bilo. Prav je, da tudi ob letošnjem praznovanju 500-letnice ne pozabimo, da so praznovanja in povzdigovanja ljudi in dogodkov vedno povezana z nekimi vsakokratnimi videnji in interesi, a tudi to, da tudi ikonoklazem in demitologizacije niso samo rezultat raziskovalne radovednosti in iskanja resnice, ampak tudi odkrite ali prikrite spodbude o s strani častilcev drugih, konkurenčnih ikon in negovalcev drugih mitov in drugih legend.

Primerov za eno in drugo usmeritev, tudi primere njunih skrajnosti, ni težko najti. Na našem terenu bi jih našli že ob Trubarjevih jubilejih vse od začetka 20. stoletja. Spomnimo se takratnih očitkov, da je s svojimi jezikovnimi prizadevanji in dosežki blokiral širše združevanje južnih Slovanov, ali pa tihega privoščljivega zadovoljstva nekaterih ob novejših ugotovitvah oziroma hipotezah, da se prvotno sploh ni pisal Trubar in da se morda ni rodil leta 1508. Še bolj zgovorno je dogajanje

ob še večjih obletnicah še širše pomembnih ljudi in dogodkov. Dvestoletnica francoske revolucije s simbolnim praznovanjem padca Bastilje 14. julija je bila upravičeno povezovana z deklaracijo o človekovih pravicah – toda dejstvom ustrezno je bilo tudi opozarjanje, da je bilo ob padcu Bastilje resda osvobojenih nekaj desetih političnih ujetnikov, a je bilo kmalu zatem, tako rekoč na istem mestu, obglavljenih nekaj tisoč političnih nasprotnikov zmagovalcev. Ob slavljenju 500-letnice »odkritja Amerike« so eni opozarjali na še starejša potovanja Vikingov in drugi na Kolumbu sledeča nedela in zločine španskih osvajalcev in belih priseljencev. Velika obletnica začetkov krščanstva pred 2000 leti je ponovno obudila stare kritične teorije, pa tudi nova spoznanja, ki so postavljala pod vprašaj vse novozavezne opise Jezusovega življenja (ali celo njegov obstoj sploh) ter v njih videla zgolj citate iz Stare zaveze ali nekaj, kar je bilo že sicer značilnost duha časa in obdobja, v katerem naj bi živel. Prav iz tovrstnega kritičnega proučevanja Jezusovega življenja pa je poznano tudi vprašanje, ki se neizogibno pojavi ob takih radikalnih dekonstrukcijah, demitologizacijah in ikonoklazmu. Če bi bilo res vse tako drugače in je tako rekoč vse le kasnejša konstrukcija in imaginacija – od kod in kako se je tisto novo, ki ga danes živimo in proslavljamo, sploh pojavilo?

Vprašanja se ne rešimo, če namesto Jezusa kot ustanovitelja krščanstva obravnavamo Pavla, če iščemo in najdemo druga prva odkritja Amerike, če namesto francoske revolucije izberemo kot odločilne druge dogodke politične zgodovine. Problem s tem le premaknemo na druge dogodke in ljudi. Seveda se lahko premaknemo na drugo raven razumevanja in obravnavanja zgodovine in namesto o ljudeh in dogodkih razpravljamo o »strukturah« in »procesih«. Toda če ostajamo pri ljudeh in dejanjih/dogodkih – z imeni, letnicami, dokumenti – se moramo zavedati, da je sicer prav in hvalevredno, če kritično, natančno, izčrpno in verodostojno raziskujemo njihova dejanska dejanja in jih razločujemo od kasnejših mitov in legend o njih. Toda pri tem se moramo zavedati tudi, da se ideologizacije in mitologizacije ni mogoče znebiti: tudi sami akterji so vedno delovali z nekimi idejami, z nekimi vrednotami in miti v glavah, ki so jih spodbujali in usmerjali pri delovanju in tolmačenjih

lastnega delovanja – tako kot so (kasnejši) miti in legende o njih spodbu-
jali in usmerjali delovanje in razumevanje delovanja njihovih potomcev,
še posebej tistih, ki so se hoteli imeti za njihove potomce in dediče.
Tudi mi smo dediči nekdanjih dejanj, pa čeprav se ta niso uveljavila kot
zgodovinska zaradi namer in idealov njihovih akterjev, temveč zaradi
»spleta okoliščin«, »strukturnih zakonitosti« ali »tendenc razvoja«. De-
diči smo tudi (posledic) njihovih idej in vrednot, kolikor brez njih tudi
njihovih dejanj ne bi bilo, pa najsi so bile te ideje in vrednote take, da
lahko danes obžalujemo, da se niso zares ali v večji meri udejanjile, ali
pa nasprotno ob njih rečemo, hvala bogu, da se ideje in vrednote, ki so
jih vodile, z njihovim delovanjem niso uresničile. Tako lahko rečemo
ob odkritju Amerike (Kolumb je hotel priti v Indijo in je mislil, da je tja
tudi prišel), tako mnogi mislijo o francoski revoluciji in njenih idealih,
o razsvetljenstvu in tudi o reformaciji. Toda vse to živi in učinkuje še
danes, tudi skozi simbole, ikone in mite, ki jih ohranjamo (ali ustvarja-
mo) o njih in ki nas usmerjajo, spodbujajo ali zavirajo pri naših dejanjih
in razmišljanjih. Če smo jih zavrgli, če jih nimamo več, je to zato, ker
sprejemamo ali negujemo neke druge ... Boljše?

Letošnje **Razprave**, študije začenjamo z dvema besediloma z Luth-
rom in luteranstvom v naslovih, ne slučajno tudi na prvih mestih. Na
uvodnem mestu je razprava/predavanje Božidarja Debenjaka o Heglovi
luteranski vero-izpovedi. Hegel sodi med kronске priče notranjega kr-
ščanskega in kulturno-civilizacijskega pomena Luthra in protestantske
reformacije. Svoboda, enakost, bratstvo so po Heglu krščanske ideje in
ideji razsvetljenstva je utrla pot prav reformacija. Vitomir Tepeš prikaže
pogledе nekaterih sodobnih avtorjev na začetke Luthrove življenjske
poti. Jonatan Vinkler in Tomaž Jurca ponovno pišeta o dveh velikih
imenih reformacije iz naše zgodovine, Trubarju in Vergeriju. Prvi pri-
kaže v naši protestantistiki doslej še premalo obravnavano Trubarjevo/
Luthrovo postilo, drugi pri nas nepoznano Vergerijevo polemiko s sestav-
ljavci prvega *Indeksa* prepovedanih knjig. Prispevek je tako nadaljeva-
nje predstavitve Vergerija v reviji v njegovem jubilejnem letu in hkrati
konkretno dopolnilo/ilustracija k lani končno izdanemu slovenskemu
prevodu Tomizzinega romana o Vergeriju (*Zlo pride s severa*, Beletrina).

Walter Sparrn objavlja predavanje, ki ga je imel v Berlinu v okviru predavanj v Luthrovi dekadi. Predstavlja nam težave, shajanja in razhajanja med luteransko in katoliško teologijo pri soočanju z novoveško kozmologijo in njenim razsrediščenjem Zemlje.

Študijski večeri Slovenskega protestantskega društva v Trubarjevi hiši literature v Ljubljani so bili tudi v sezoni 2015/16 tematsko in strokovno raznoliki. V rubriki objavljamo predavanja, ki so jih avtorji pripravili za objavo v reviji. Dve predavanji smo želeli posebej izpostaviti, jima dati poseben poudarek: z Debenjakovim predavanjem o Heglu smo zato uvedli tokratne Razprave in študije ter s tem številko sploh, s predavanjem Geze Erniše o Svetovni luteranski zvezi pa smo začeli tokratne Razglede, vpogleda. Tri zgodovinske razprave ob zgodovinskih dokumentih posegajo v protestantsko preteklost v našem prostoru. Barbara Žabota piše o ohranjenem delu župnijske knjige ljubljanske evangeličanske cerkvene občine 16. stoletja, Boštjan Zajšek prikazuje nemško evangeličansko cerkev v Mariboru v 19. in 20. stoletju; Angela Ilić prikazuje in obravnava (finančno) podporo evangeličanov iz takratnega nemškega cesarstva svojim sovernikom in sonarodnjakom na današnjem slovenskem ozemlju v 19. stoletju in do konca habsburške monarhije. Iz ohranjenih dokumentov je lepo razvidno, kako je pomoč, namenjena nemškemu evangeličanom v zanje neprijaznem katoliškem in habsburškem okolju, ob koncu 19. in začetku 20. stoletja dobila tudi nacionalno-politično noto. Dve razpravi zadevata zgodnjekrščanska besedila. Alen Širca piše o poteh in usodah različnih zgodnjekrščanskih besedil »med kerigmo in kanonom«. Njegovo predstavitev lahko beremo tudi kot komentar k nedavnemu slovenskemu prevodu izčrpnne zbirke (»kanonskih« in »nekanonskih«) zgodnjekrščanskih besedil pri celjski Mohorjevi družbi; zbirka se opira na delo Klause Bergerja, profesorja na evangeličanski teološki fakulteti heidelberške univerze. Predavanje Božidarja Debenjaka se sprašuje o usodi Jezusovih učenk v Novi zavezi. Marko Kerševan se ob prevodu Webrovih *Izbranih spisov iz sociologije religije* ponovno loteva vprašanja o aktualnosti Webrovih primerjalno religioških analiz svetovnih religij in njegove diagnoze o »religioznem vsakdanjiku« sodobnih evropskih družb.

Razgledi, vpogledi po uvodni predstavitvi svetovne luteranske zveze ponujajo vpogled v premalo poznano zgodovino in sodobnost pretežno evangeličanskih Lužiških Srbov, ki so kot slovanski otok živeli in komajda preživali v nemškem evangeličanskem okolju na obrobju nemškega cesarstva. Franc Kuzmič prikazuje tudi dva znanstvena simpozija o protestantizmu v letu 2015 (v Radencih in Murski Soboti) in zbornik *Protestantizem včeraj, danes, jutri*, ki je ob tem izšel. Hans-Otto Schneider pregledno predstavi mednarodni simpozij o Matiji Vlačiču v Labinu leta 2015 in njegove poudarke. Zadnja dva prikaza v rubriki sta namenjena dvema deloma, ki sta vsako zase redkost in že zato zaslužita pozornost. Cerkevni zgodovinar Emidio Campi predstavi habilitacijski spis mlajšega švicarskega reformiranega teologa in zgodovinarja Jana Bernharda (oba sta se pred leti udeležila simpozija ob Trubarjevi 500-letnici v Ljubljani) o poteh začetnega vpliva švicarske reformacije na še danes pretežno kalvinistični madžarski oziroma ogrski protestantizem. Anja Paulič prikaže zgodovinarsko disertacijo Bena Essweina o Trubarju, Vergeriju in Ungnadu oziroma o luteranski cerkveni organizaciji v takratnih mejnih avstrijskih deželah, ki jo je leta 2012 zagovarjal na kalifornijski univerzi. Avtor je ob pomoči avstrijskega zgodovinarja protestantizma Rudolfa Leebe raziskoval tudi naše arhive in uporabil tudi Trubarjeve spise; zaradi neznanja slovenščine le njegove nemške predgovore in pisma.

Zaradi nepredvidenih težav letošnja številka nima običajnih rubrik Bilo je povedano in Portret. Upam, da bo ta manko na svoj način odtehtal presežek pri letošnjem **Prevodu**, ki je presežek tako v dolžini kot v pomembnosti. Prevod predavanja Karla Bartha (1886–1968) sicer na svoj način sodi v »bilo je povedano« (pa preveč preslišano in premalo upoštevano!) ter k dopolnitvi portreta tega, po mnenju mnogih, najpomembnejšega krščanskega teologa 20. stoletja (ki sem ga prvič obširneje predstavil v knjigi *Vstop v krščanstvo drugače*, 1992). Predavanje je bilo neposredno namenjeno nemškim evangeličanom leta 1946. Ob avtorjevih in siceršnjih še svežih izkušnjah z nacističnim totalitarizmom in dotedanjimi demokratičnimi ureditvami obravnava še vedno aktualno vprašanje razmerja med krščansko cerkvijo in državo, med »religijo« in »politiko«. Prepričan sem, da je njegovo predavanje eno ključnih besedil

protestantskega in ne samo protestantskega krščanstva na to temo in da je še vedno aktualno in »kažipotno« za razmišljanje in za delovanje. Ne nazadnje že zato, ker ne govori stereotipno o »cerkvi in državi«, o dveh ustanovah, ki da (naj) skrbita za istega človeka in za iste ljudi, ampak že v naslovu izhaja iz krščanske in demokratične predpostavke (istih) ljudi, ki se združujejo v dve različni vrsti skupnosti in znotraj njih delujejo na različne načine, iz različnih izhodišč in z različnimi nalogami.

V rubriki **Kronika** tokrat objavljamo govor Igorja Grdine na osrednji slovenski proslavi dneva reformacije leta 2015 v Celju. V Kroniki običajno zabeležimo »za zgodovino« le govore na vsakokratnih proslavah dneva reformacije. Letos ne morem mimo tega, da ne bi sam vsaj na tem mestu zabeležil, za »črno kroniko« in »zgodovino kratkovidnosti«, obžalovanja vreden dogodek v tem letu, namreč ukinitvev Slovenskega znanstvenega inštituta na Dunaju, ki je po zaslugi njegovega vodje in hkrati tako rekoč edinega redno zaposlenega dr. Vincenca Rajšpa ob skromnih finančnih sredstvih mnogo naredil tudi za promocijo in vključevanje slovenske protestantistike v srednjeevropski znanstveni in kulturni kontekst. O tem bomo v reviji še pisali, dr. Rajšpu pa že danes izrekamo zahvalo.

Ob svoji 80-letnici je uredništvo in izvršni odbor društva zaprosil za razrešitev doseđanji odgovorni urednik Dušan Voglar. Izvršni odbor je za novega odgovornega urednika imenoval dr. Jonatana Vinklerja in potrdil dr. Nenada Vitorovića za namestnika odgovornega urednika.

Dušan Voglar je bil eden ključnih ustanoviteljev revije in odgovorni urednik vseh enajst let njenega izhajanja. S širino svojega kulturnega obzorja, obsežnostjo in rafiniranostjo svojega kulturnega znanja, z osebno odprtostjo za sodelovanje in dialog, po potrebi pa tudi za polemiko in kritiko, a brez izključljivosti in izključevanja – kar vse je izpričal že kot dolgoletni glavni urednik *Enciklopedije Slovenije* – je odločilno sooblikoval profil in usmeritev naše revije. S svojim ugledom in neutrudnim delovanjem je zagotavljal temeljno usmeritev društva in same revije: da je prostor in spodbuda za vse, ki jim zaradi zavzetosti za slovenstvo in moderne humanistične vrednote ni vseeno za dediščino protestantizma na

Slovenskem, za njeno poznavanje, ohranjanje in uveljavljanje tudi danes; da je prostor za vse, ki jim zaradi njihovega protestantskega krščanstva ni vseeno za sedanjost in prihodnost slovenstva, modernega humanizma in kulture. Revija in društvo sta tudi po zaslugi Dušana Voglarja to svojo vlogo/nalogo uresničevala ne glede na različne siceršnje verske, nazorske in politične opredelitve svojih sodelavcev. Vsi, ki smo delali v ožjem uredništvu revije, poznamo tudi njegovo izjemno uredniško znanje, njegov posluš in skrb za jezik, poznavanje tudi čisto tehničnih vidikov urejanja, kar vse je nesebično dajal in razdajal v skupno dobro, v našem primeru revije in društva.

Dušan, hvala! V osebni imenu, v imenu uredništva, posredno tudi društva in njegovih članov.

In še na mnoga leta skupnega dela in sodelovanja!

Marko Kerševan